

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук

Костенко Інеси Володимирівни на дисертаційне дослідження

Ковпака Олександра Андрійовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертація Ковпака Олександра Андрійовича присвячена проблематиці, що має істотне значення для сучасного розвитку українського адміністративного права, оскільки стосується захисту прав суб'єктів господарювання у сфері, де приватна економічна ініціатива безпосередньо залежить від якості публічного адміністрування. Альтернативна енергетика в Україні поступово сформувалася не лише як напрям енергетичної політики чи інвестиційної діяльності, а як особливий об'єкт адміністративно-правового регулювання, у межах якого держава визначає стратегічні орієнтири енергетичного розвитку, встановлює спеціальні правові режими, організовує дозвільні, мережеві, реєстрово-облікові та фінансово-регуляторні процедури, а також застосовує механізми публічної підтримки.

За таких умов права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики реалізуються не у вільному від державного впливу середовищі, а в межах складної системи адміністративно-правових залежностей. Їхній фактичний обсяг і можливість практичного здійснення зумовлюються не лише нормами матеріального права, а й тим, наскільки послідовно, прозоро, своєчасно і пропорційно органи публічної адміністрації реалізують свої владні повноваження. Саме тому проблема захисту прав у цій сфері не може бути зведена до подальшого судового оскарження окремого адміністративного акта. Вона має розглядатися ширше – як питання

належної організації публічного адміністрування, що покликане забезпечити правову визначеність, обґрунтованість управлінських рішень, передбачуваність регуляторного середовища та ефективність адміністративних і судових засобів захисту.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набуває в умовах воєнного стану та необхідності відновлення енергетичної інфраструктури України. У таких обставинах регуляторні рішення у сфері виробництва електричної енергії з альтернативних джерел дедалі більше зумовлюються імперативами енергетичної безпеки, фінансової стабільності та оперативного реагування на кризові виклики. Водночас навіть посилення публічного інтересу не усуває вимог законності, пропорційності, належної адміністративної процедури та мотивованості владних рішень. Навпаки, саме у кризових умовах адміністративно-правові гарантії набувають особливої ваги, оскільки вони запобігають перетворенню публічного інтересу на підставу для необмеженого адміністративного розсуду.

Суттєве значення має і трансформація правового режиму державної підтримки виробників електричної енергії з відновлюваних джерел. Еволюція «зеленого» тарифу, перехід до конкурентних моделей розподілу підтримки, розвиток аукціонних механізмів та реєстрово-облікових інструментів засвідчують наявність об'єктивного напруження між публічними інтересами енергетичної стійкості та приватними інтересами інвесторів щодо стабільності й передбачуваності правового регулювання. У цьому контексті особливого значення набувають права визначеність і легітимні очікування учасників ринку, які не означають незмінності державної політики, але вимагають, щоб її зміна здійснювалася у належній правовій формі, із достатнім мотивуванням, перехідними механізмами та дотриманням принципу пропорційності.

Окремої уваги заслуговує євроінтеграційний вимір дисертації. Наближення національного регулювання до європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики, зокрема до логіки RED II / RED III, стандартів належного адміністрування, процедурної прозорості, строковості дозвільних проваджень та

ефективності засобів оскарження, не може зводитися до формального перенесення термінології чи окремих нормативних конструкцій. Європейський вектор у цій сфері має набувати реального адміністративно-процедурного змісту: через якісні процедури, зрозумілі критерії прийняття рішень, належне мотивування, інституційну спроможність і дієві ремедійні засоби.

Отже, актуальність дисертаційної роботи є належно обґрунтованою. Вона зумовлена потребою у формуванні цілісного адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як особливій регуляторно чутливій сфері, де ефективність публічного адміністрування має поєднуватися з правовою визначеністю, пропорційністю, захистом легітимних очікувань та реальністю процедурних гарантій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій/
Дисертаційне дослідження Ковпака Олександра Андрійовича побудовано послідовно й відповідає заявленій меті – здійснити комплексний теоретико-правовий аналіз адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні. У центрі роботи перебуває не альтернативна енергетика як техніко-економічна галузь, а саме адміністративно-правовий механізм захисту прав у цій сфері. Такий підхід є методологічно виправданим, оскільки дозволяє авторові не розчинити предмет дослідження у суміжній енергетичній, економічній чи екологічній проблематиці, а розкрити його через категорії адміністративного права: публічне адміністрування, адміністративну компетенцію, адміністративну процедуру, адміністративний акт, адміністративний розсуд, контроль, оскарження та відновлення порушеного права.

Обґрунтованість основних положень дисертації забезпечується тим, що здобувач послідовно виходить від визначення прав суб'єктів господарювання як самостійного об'єкта адміністративно-правового захисту. Це має принципове значення, оскільки без з'ясування того, які саме права, правові позиції та легітимні очікування підлягають захисту, неможливо коректно побудувати модель самого

механізму захисту. Автор доводить, що юридичного значення набувають не всі економічні очікування учасників ринку, а лише ті, які мають належне нормативне підґрунтя, кореспондують компетенції органів публічної адміністрації та забезпечені процедурними гарантіями.

Внутрішня логіка дисертації є цілісною. У першому розділі сформовано теоретико-правову основу дослідження: визначено права суб'єктів господарювання як об'єкт адміністративно-правового захисту, розкрито систему принципів такого захисту та сформульовано поняття й структуру відповідного механізму. У другому розділі досліджено його нормативний, інституційний, процедурний і ремедійний виміри. У третьому розділі обґрунтовано напрями вдосконалення механізму з урахуванням європейських стандартів, необхідності балансу публічних і приватних інтересів та цифрової трансформації адміністративної діяльності. Така побудова забезпечує зв'язок між теоретичними висновками і практичними рекомендаціями.

Джерельна база роботи є достатньою та відповідає предмету дослідження. У дисертації використано законодавство України про адміністративну процедуру, альтернативні джерела енергії, ринок електричної енергії, регуляторну політику, акти права Європейського Союзу, документи Енергетичного Співтовариства, а також наукові праці з адміністративного, енергетичного та європейського права. Важливо, що ці джерела використано не формально, а для доведення ключової ідеї роботи: ефективний захист прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики залежить не лише від наявності матеріально-правових норм, а й від якості адміністративних процедур, передбачуваності регуляторного середовища та дієвості засобів відновлення порушеного права.

Методологічна основа дисертації є належною. Формально-юридичний метод дав змогу проаналізувати нормативні конструкції та визначити зміст адміністративно-правового механізму захисту; системно-структурний – розкрити його як чотириелементну конструкцію; порівняльно-правовий – співвіднести національне регулювання з європейськими стандартами у сфері відновлюваної

енергетики; логіко-семантичний – уточнити зміст базових категорій дослідження; метод правового прогнозування – сформулювати пропозиції щодо вдосконалення механізму захисту в умовах цифровізації публічного адміністрування. Застосування цих методів відповідає завданням дисертації та забезпечує належний рівень обґрунтованості її висновків.

Висновки дисертації є внутрішньо узгодженими. Вони логічно впливають із поставлених завдань і розкривають як теоретичну, так і прикладну складову дослідження. Автор не зупиняється на констатації фрагментарності регулювання, а пропонує конкретну модель його вдосконалення через нормативний, інституційний, процедурний і ремедійний елементи.

Наукова новизна та її значення. Наукова новизна дисертації має змістовний характер і полягає передусім у тому, що здобувач сформував цілісне адміністративно-правове бачення механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Йдеться не про опис окремих засобів реагування на порушення, а про концептуальне обґрунтування захисту як гарантійної складової публічного адміністрування, що має діяти на всіх стадіях реалізації владних повноважень – від нормативного визначення умов діяльності до відновлення порушеного права.

Важливим результатом є сформульоване автором поняття адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та розроблення його структури. У дисертації цей механізм обґрунтовано як цілісну модель забезпечення, реалізації та відновлення прав у публічно регульованій сфері, що функціонує в умовах підвищеної регуляторної залежності, технічної складності та довгострокових інвестиційних ризиків. Такий підхід дозволяє розглядати права суб'єктів господарювання не ізольовано від адміністративної діяльності, а у безпосередньому зв'язку з якістю нормативного регулювання, компетенційною визначеністю, процедурною формою та ефективністю засобів правового захисту.

Науково значущою є запропонована чотириелементна структура відповідного механізму, що охоплює нормативний, інституційний, процедурний та захисний (ремедійний) елементи. Її цінність полягає в тому, що вона дає змогу поєднати українську адміністративно-правову конструкцію із європейським розумінням належного адміністрування, у межах якого правова визначеність, прозорість критеріїв прийняття рішень, строковість провадження, мотивованість адміністративного акта та ефективний засіб захисту розглядаються як взаємопов'язані гарантії. У такій моделі нормативний елемент визначає межі та передбачуваність регуляторного впливу; інституційний – забезпечує адресність публічно-правових обов'язків і відповідальності; процедурний – виступає формою реалізації та превентивного захисту прав; ремедійний – забезпечує відновлення порушеного правового становища.

Окремої позитивної оцінки заслуговує положення про права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як самостійний об'єкт адміністративно-правового захисту. Автор систематизує ці права з урахуванням характеру регуляторного впливу та юридичної форми їх реалізації, виокремлюючи права доступу до інфраструктури й участі у ринку, права у сфері режимів публічної підтримки, реєстрово-облікові права та процедурні гарантії ефективного перегляду адміністративних рішень. Такий підхід має практичне значення, оскільки дозволяє співвіднести конкретні ризики порушення прав із відповідними адміністративно-правовими засобами їх запобігання або відновлення.

Суттєвим науковим результатом є також концепція превентивного, *ex ante*, забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики. Її значення полягає в тому, що оцінка пропорційності, врахування легітимних очікувань інвесторів та перевірка регуляторної стабільності мають здійснюватися не лише на стадії судового контролю, а вже під час підготовки і прийняття індивідуальних та нормативних рішень у сфері ВДЕ. Такий підхід є особливо важливим для сфери альтернативної енергетики, де зміна умов підтримки

або доступу до ринку може істотно впливати на майнові права та інвестиційні рішення суб'єктів господарювання.

Водночас автор обґрунтовано не абсолютизує легітимні очікування учасників ринку і не ототожнює їх із вимогою незмінності державної політики. У дисертації вони розглядаються як охоронюваний елемент майнового інтересу лише за наявності достатньо визначеної правової основи, зв'язку з компетенцією публічної адміністрації та процедурних гарантій реалізації. Такий підхід є юридично виваженим і узгоджується з європейським розумінням правової визначеності як засобу обмеження адміністративної дискреції, а не як перешкоди для обґрунтованої зміни державної політики.

Отже, наукова новизна дисертації полягає не лише у формулюванні окремих авторських положень, а у побудові цілісної адміністративно-правової конструкції захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Вона поєднує доктринальне осмислення механізму захисту, систематизацію його елементів, європейські стандарти належного адміністрування та концепцію превентивного балансування публічних і приватних інтересів.

Теоретичне і практичне значення результатів. Теоретичне значення дисертації полягає у розвитку адміністративно-правової доктрини щодо захисту прав суб'єктів господарювання у регульованих секторах економіки. Сформульовані автором положення поглиблюють уявлення про адміністративно-правовий механізм захисту як гарантійну конструкцію, що поєднує нормативний, інституційний, процедурний та ремедійний елементи, а також конкретизують значення правової визначеності, пропорційності, легітимних очікувань і належної адміністративної процедури у сфері альтернативної енергетики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у науково-дослідній, правотворчій, правозастосовній та освітній діяльності. У науковій сфері вони можуть бути основою для подальшого дослідження адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у

сфері альтернативної енергетики, зокрема в контексті балансу публічних і приватних інтересів, імплементації стандартів Європейського Союзу та цифровізації адміністративних процедур.

У правотворчій діяльності висновки дисертації можуть бути враховані при вдосконаленні законодавства у сфері альтернативної енергетики, зокрема щодо спеціального режиму адміністративних процедур у сфері ВДЕ, гарантій правової визначеності, належного мотивування рішень, дозвільних процедур та механізмів адміністративного і судового оскарження.

У правозастосовній діяльності результати дослідження можуть бути використані органами публічної адміністрації, Регулятором та іншими суб'єктами енергетичного ринку під час прийняття індивідуальних адміністративних актів, реалізації дозвільних і контрольних повноважень, застосування принципу пропорційності та врахування легітимних очікувань інвесторів.

Результати дисертації можуть бути використані також в освітньому процесі під час викладання адміністративного права, адміністративного процесу та спеціальних курсів із проблем адміністративно-правового регулювання у сфері енергетики та європейської інтеграції.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Ковпака Олександра Андрійовича є завершеним науковим дослідженням, присвяченим актуальній для науки адміністративного права проблемі адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Тема дослідження має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки стосується сфери, у якій правове становище суб'єктів господарювання значною мірою залежить від якості адміністративно-правового регулювання, процедур реалізації владних повноважень, стабільності регуляторного середовища та ефективності засобів захисту.

Дисертація виконана державною мовою, має логічну й послідовну структуру, що включає вступ, три розділи, десять підрозділів, висновки, список використаних

джерел і додатки. Така побудова відповідає меті та завданням дослідження. У першому розділі розкрито теоретико-правові засади адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики; у другому – проаналізовано зміст і реалізацію відповідного механізму через його нормативний, інституційний, процедурний і ремедійний елементи; у третьому – визначено напрями вдосконалення цього механізму з урахуванням європейських стандартів, балансу публічних і приватних інтересів та цифровізації адміністративної діяльності.

Зміст дисертації свідчить про те, що здобувач послідовно розкрив заявлену проблематику. У роботі обґрунтовано публічно-правову природу прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, визначено їх місце у системі адміністративно-правового захисту, розкрито принципи такого захисту, запропоновано структуру відповідного механізму та охарактеризовано його основні елементи. Окрему увагу приділено європейським стандартам у сфері відновлюваної енергетики, легітимним очікуванням учасників ринку, пропорційності адміністративного втручання та юридичному значенню цифрових результатів у сфері публічного адміністрування.

Поставлені у вступі завдання реалізовано послідовно. Сформульовані у дисертації висновки логічно випливають зі змісту проведеного дослідження, узгоджуються з його метою та відображають основні наукові результати. Робота не має ознак фрагментарності: її розділи пов'язані між собою єдиною дослідницькою логікою – від визначення прав, що потребують адміністративно-правового захисту, до обґрунтування механізму їх забезпечення, реалізації та відновлення.

Основні результати дисертації належно відображені у наукових публікаціях здобувача. У фахових виданнях опубліковано праці, присвячені принципам адміністративно-правового захисту, імплементації європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики, трансформації адміністративно-правового режиму ВДЕ та адміністративно-правовим засадам наближення національного законодавства до

права Європейського Союзу. Матеріали дисертації також пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях, що підтверджує достатню представленість основних результатів дослідження у науковому середовищі.

Загалом дисертація є самостійною, структурно завершеною і змістовно цілісною кваліфікаційною науковою працею. Її положення мають належний рівень наукової обґрунтованості, а сформульовані висновки і пропозиції можуть бути використані у подальших дослідженнях, правотворчій та правозастосовній діяльності у сфері адміністративно-правового регулювання альтернативної енергетики.

Зауваження та дискусійні питання. Позитивно оцінюючи дисертацію загалом, вважаю за необхідне висловити кілька міркувань, які мають дискусійний характер.

1. У підрозділі 1.2 автор пропонує тришарову модель принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Такий підхід видається методологічно виправданим. Водночас було б доцільно дещо виразніше показати, яким саме чином європейські стандарти належного адміністрування трансформуються у спеціальні галузеві принципи сфери альтернативної енергетики, а не лише доповнюють їх. Це могло б додатково посилити зв'язок між загальноєвропейськими адміністративними стандартами та спеціальним правовим режимом у сфері альтернативної енергетики.

2. У розділі 3 слушно наголошено на необхідності імплементації європейських стандартів у сфері відновлюваної енергетики. Водночас було б корисно дещо конкретизувати мінімальний набір процедурних гарантій, без яких така імплементація ризикує залишитися переважно формальною. Ідеться, зокрема, про визначеність компетенції, строків, критеріїв прийняття рішень, обов'язок мотивування, участь заінтересованої особи та ефективність адміністративного чи судового перегляду.

3. Автор переконливо розкриває значення легітимних очікувань суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Разом із тим було б бажано

дещо докладніше пояснити межу між охоронюваним легітимним очікуванням і звичайним комерційним ризиком суб'єкта господарювання. Таке уточнення могло б підвищити практичну цінність дослідження, особливо з огляду на інвестиційно чутливий характер цієї сфери.

4. У підрозділі 3.3 порушено важливе питання цифрового адміністративного результату. Було б доцільно дещо ширше розкрити критерії, за якими цифровий запис, автоматизований розрахунок або інший електронний результат адміністративної діяльності набуває значення індивідуального адміністративного рішення, а не залишається лише технічною дією. Це могло б посилити практичну значущість висновків дисертації в умовах цифровізації публічного адміністрування.

Ці зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і можуть бути враховані здобувачем у подальших наукових дослідженнях.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертаційною роботою Ковпака Олександра Андрійовича та його науковими публікаціями фактів порушення академічної доброчесності не встановлено. Дисертація на тему: «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні» є самостійною, оригінальною та завершеною науковою працею.

У роботі коректно використано наукові джерела, положення законодавства України, акти права Європейського Союзу, документи Енергетичного Співтовариства та праці інших авторів. Посилання на використані джерела оформлено належним чином. Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Ковпака Олександра Андрійовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є комплексним, цілісним і завершеним науковим

дослідженням. У роботі на належному теоретико-методологічному рівні розкрито адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, визначено його поняття, структуру, принципи, суб'єктний склад, процедурні гарантії та напрями подальшого вдосконалення.

Дисертація за своїм змістом і структурою відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, установленим чинними нормативними актами у сфері підготовки й атестації здобувачів ступеня доктора філософії, зокрема: Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Отже, дисертаційне дослідження Ковпака Олександра Андрійовича повністю відповідає встановленим вимогам, а його автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту державного

будівництва та місцевого самоврядування

Національної академії правових наук України,

кандидат юридичних наук

Інеса КОСТЕНКО

